

En hanflickas memoarer: Könsuttryck och sexualitet i Köpenhamn i början av 1900-talet

Petersen, Knud. 2022. *Dengang da jeg var en pige: En hanpiges erindringer*. Redigerad och med efterskrift av Anne Nørkjær Bang och Dag Heede. Köpenhamn: Forlaget Ti Vilde Heste. (272 sidor)

DET ÄR EN plikt att läsa queera personers självbiografier. Endast så kan vi komma bakom den mur av expertutlåtanden som definierar och dissekerar allt som avviker från normen. Och nu finns ytterligare en möjlighet. Ett nyupptäckt manuskript från omkring 1960, redigerat och kommenterat av Anne Nørkjær Bang och Dag Heede, ger oss unika inblickar i den queera subkulturen i Köpenhamn i början av 1900-talet. ”Sæt dig ned og gør dig det behageligt, og så hold for resten din kæft, så skal jeg fortælle dig om Alvilda.” Så inleds berättelsen om hur den 17-årige Knud Petersen (1892–1971) träffar Alvilda, en något äldre och mer erfaren ”hanpige” – det ord de själva använde om sin umgängeskrets. Manuskriptet riktar sig till en systersonson som visat sig vara homosexuell. Liksom hen själv hade guidats i subkulturen av Alvilda vill Petersen nu förklara för syskonbarnbarnet vad det innebar att vara homofil, på gott och ont. Alvilda döper omedelbart om Knud till Bella och introducerar

hen till nattlivet på Nørrevold, där många av deras sort tillbringar kvällarna med att promenera, skvallra på någon av bänkarna eller ragga upp någon karl i pissoarerna på Grønttorvet eller Sølvtovet. Knud själv bor i de nybyggda hyreskasernerna på Vesterbro, tills hen blir utkastad av sin sväger och flyttar in hos ”Enkefrue Madsen” på Sankt Pederstræde, en trång och vindlande gata i centrum. Brottet med systemen och hennes man gör att Bella definitivt inlemmas i den gemenskap som präglade de fattigas queera Köpenhamn. Förutom Enkefrue Madsen möter vi Fru Pedersen, kärleksfullt kallad Mutter Røv, som förestår ett utskänkingsställe på Gothersgade, kanske Köpenhamns första belagda ”gaybar”. Bella själv rör sig in och ut i miljön, har tillfälligt sex med ett stort antal män och försörjer sig på diverse småjobb. Första gången hen möter en man på Nørrevold känner hen ”en glæde, jeg ikke før havde kendt. Der var nogen der kunne lide mig!” (43), men Alvilda avråder bestämt från analsex: ”Det kan være farligt, og så gør det nederdrægtigt ondt” (25).

Hanpigerne förefaller vara en tämligen väl definierad grupp som känner stark gemenskap med varandra och lever i kortare eller längre förhållanden, oftast med ”rigtige mandfolk”, som kan acceptera att de tar på sig kvinnokläder, men ibland också med varandra. Endast en gång, på en karnevalsfest, klär Bella sig i kvinnokläder. Plötsligt var polisen där och antecknade dem som medlemmar i föreningen Nevør – ”prøv at stave navnet bagfra!” – men den enda som polisen tog med sig var en hanpige som hade stulit det tunga röda sammetsdraperiet på Café Dagmar till sin klänning (175). På hemvägen blir Lilly och Bella antastade av två unga män och ytterligare en man tjarar sig till att bli onanerad hemma i porten. Väl hemma tänkte Bella att ”i dametøj på gaden, skulle jeg ikke mere. Det skulle anderledes stærke nerver til” (179). Hanpigernes värld bestod uteslutande av män, både sådana med cis-maskulin persona och sådana som hade ett mer glidande könsuttryck. Inga lesbiska förekommer i Petersens minnen och mycket få ”rigtige” kvinnor porträtteras.

Livet var hårt och våldsamt för alla Köpenhamns fattiga, men den värld Bella nu kom in i var ännu mer riskfylld. Visserligen åtalades vid den här tiden endast personer som hade haft sex med minderåriga eller

brukat våld, men polisen registrerade fortfarande homosexuella. Hanpigerne utsattes för våld och misshandel av före detta älskare och andra män och det institutionella våldet var också närvarande. Bella själv blev diskriminerad när hen sökte statlig tjänst eftersom hen var registrerad som medlem i föreningen Nevør. Ändå är det en förhållandevis ljus bild som tecknas, en historia om hur marginaliserade människor kunde trotsa förtrycket och organisera sina liv tack vare sin starka solidaritet.

Efterskriften av Anne Nørkjær Bang och Dag Heede bidrar med historisk kontext. Ordet ”hanpige” är inte tidigare belagt i dansk litteratur och frågan är hur utbrett det var. Ordet ”hanskøge” användes ofta i rättssystemet för att beteckna unga manliga sexsäljare, liksom ordet ”hanluder” användes av Stockholmspolisen på 1920-talet (Rydström 1999, 375). Kanske var ordet ”hanpige” ett sätt för Alvilda och hennes vänner att distansera sig från ”hanskøgerne” som sålde sex – vid första mötet förklarade Alvilda för Bella att hen inte fick begära pengar men kunde ta emot om det erbjöds. I efterordet får vi också förklaringen till det egendomliga namnet på föreningen Nevør, som anspelar på baklängesföreningen Nekkab, för artister knutna till nöjesparken Dyrehavsbakken. Nekkab existerade från 1919 till 1924, när den förbjöds för att den tillät oanständig dans av män i damkläder. Troligen har Bella varit bland de inbjudna vid någon av Nekkabs karnevals-fester och där blivit antecknad.

Med åren verkar Knud lägga flickidentiteten bakom sig och bli mer sexuellt uppsökande. Bella och Alvilda, menar Nørkjær Bang och Heede, levde liksom många andra hanpiger i ett ”dualistisk seksualunivers” där en ena partnern är en ”pige” och den andre ”et riktigt mandfolk”. Detta skapar problem, förklarar Alvilda, för den som vill få ett samliv att fungera. Knuds enda längre förhållande tog slut efter två år, efter att hens man fått reda på att Knud synt på Nørrevold. Knud förklarade då att hen aldrig tagit emot pengar av någon, aldrig förfört någon och aldrig haft samlag med minderåriga – ett sätt att definiera sig som en ansvarig homosexuell på rätt sida av moralen och lagen.

Dengang da jeg var en pige är ett fynd i ordets alla bemärkelser. Skrivna på levande och mustig prosa och med ett gott driv i berättelsen

skildrar den ett klassamhälle i förändring och ger en rik och mångfasetterad bild av Köpenhamns skuggvärld under diskretionens epok, innan de queera trädde fram i ljuset på 1970-talet och då könsuttryck och sexuellt begär var intimt förknippade. Boken har minnesberättelsens fokus på de ljusa minnena, men väjer inte för svåra minnen av våld, diskriminering och sorgen över att vara annorlunda. Tillsammans med redaktörernas efterord är den ett ovärderligt bidrag till queerhistorien.

**JENS RYDSTRÖM,
LUNDS UNIVERSITET**

REFERENSER

Rydström, Jens. 1999. *Polisen och de perversa. I: Sympatiens hemlighetsfulla makt*, redaktör Göran Söderström. Stockholm: Stockholmia.